

AK GULPAK
(nowella)

„Gündiziň öňem gije, ahyrym gije“ –
diýip, gama batmagyn, sebäbi gijäniňem öňi
gündiz, ahyram ýene-de, gündizlikdir,
ýagtylykdyr...“ Gadymy ýazgylardan.

Dünýäden göwni sowuk adamlary diňleseň: „Döwülmejegi – ussa, ölmejegi-de Hudaý ýasamandyr“-diýer. Elbet-de görer göze görnüp duran tukat hakykat şeýledir. Şonuň üçinem olaryň bu aýdanyna gaharyň gelse –de „ýok“ diýip bolanok. Ýöne säher çagy nesim ýeller ýaly ýaly görüner –görünmez başga bir ýakymly hakykatam bardyr: aň- ýüregi, jan –jigeri beýle kapas düşünjä sygmaýanlaryň -şahyrlaryň, bagşy – sazandalaryň, suratkeşleriň, döretmek, özgertmek sungaty bilen özüni hem özgäni öz derejesinden ýokaryk götermegi başrýanlaryň inçelik hem ussatlyk bilen seni başga bir dünýä äkitmesi bardyr. Sen muňa-da „ýok“ diýip bilmersiň. Sen gaýtam „Baky barlykda, Ýaradanyň ýagty dünýäsinde hiç zat ýitip -ýok bolup gitmeýär“ diýlen umman ýaly giň, owadan, tämiz pikiriň goýnuna dahyl bolarsyň. Küysegiňem şoldur. Sen onsoň şol ummanyň gök giňişliginde pagyş-pagyş ýüzüp ýören kümüş balyga öwrülersiň. Sizi şol ýagty ummana çagyryň. Ýörüň gitseňiz.

Näme diýsene! Giden gitsin, gitmedigem özi bilsin, ýör, köňül bile gideli!

X X X
X X

... Yzy ýitse-de ady ýitmejek Garadäli Gökkeň günleriniň bir günü, özem garrap, küýkerilip, ýaý ýaly бүкүlen cagy türkmen sähralyklarynyň çar künjegine habarçy ýollap çakylyk edip, diňe öz göwün diýen adamlaryny hemem şägitlerini daşyna jemledi. Ynha, onuň bag-bakjaly giň howlusy... Gelen gelip, giden gidibem dur, märeke onçakly köpem däl ýaly. Meşhur sazandanyň ýaşynyň soňunda beýdip saz-söhbet gurjak bolup, azara galyp ýörmeginden her kim özüçe many çykarjak bolýardy. Ýöne kim name diýse-de “Ölmezden öň göwnünde arman goýmajak bolup ýörşi bolaýmasa...” diýip, çak edýänleriňki dogry bolup çykaýdy gerek, sebäbi goja sazanda üç günläp myhmanlaryny diňläninden soň: ”Indi nobaty maňa beriň!”- diýdi.

Ösgün ak gaşlary gök gözleriniň üstüne ganat- per ýaly ýaýylyp duran garry hamala söýgüli jenanyň başyny syýpalaýan ýaly gujagyndaky dutaryny

mähirli syýpalap şeýle diýdi: “...Iýjegini iýip, geýjegini geýip bilmeýän adam, - diýjeginem diýip bilýän dälidir...”

Onuň bu aýdan ýowuz hakykaty adamlaryň sussuny basdy. Kimdir birinden däl-de hut Garadäli Gökkeňden eşidenligi üçin garyb-a öz garyplygyndan, baý –da öz baýlygyndan utandy.

“Ýöne ...” diýdi-de goja uludan dem alyp dikeldi. Oturanlaryňam birhili gerdenleri ýazylyp, kaddy-kamaty kuwwat tapan ýaly bolaýdy. Adamlar onuň bu agyr, ýakymсыз pikiri alowarrama zyňyp goýberjekdigine başga bir täze, ýakymly söz aýtjakdygyna ynanýardylar. Garadäli Gökkeň alyp çykdy: “Ýöne gep diýjegiňi diýip bilmekdedir. Şony başaryan adamyň ýanynda galan zadyň manysam bolmaz, müşgilem. Men dünýäniň sözi hakda aýdyp durandyrn –how, adamlar. Şu dünýä aýtmaly sözem diňe üýtgeşik paý berlenler diýip bilýändir. Siziň hemmähiziň diýjegiňizi Magtymguly şahyr ýeke özi diýip oturandyr. „Aý ýüregim bol-a!“ diýer oturarsyňyz. Şeý diýip, oturyp bilseňiz bolany. Şarikli ýeriňiz şondadyr. Hany, bek oturyň onda. Şu gün indi menem diýjegimi diýjekdirin. Gaty bek oturyň-a ...“

Göwnüne ýazgynlyk aralaşan adamlar ykjamlandylar. Garadäli Gökkeňem saz yzyna saz, mukam yzyna mukam gönderdi. Ol şu hoşlaşyk agşamynda özüniň kalbyndaky ähli pynhan syrlaryny aýan eýledi. Aňan aňdy, aňmadyk alasarmyk ýagdaýda galdy. Joşup dälilik hetdine ýeten ussat birden dutaryň kümüş perdelerini sypyryp taşlady-da barmaklaryny ýüpek tarlaryň üstünde oýnadyp, gaty üýtgeşik bir mukam çaldy. Dutar ýalaňaç näzenin ýaly onuň gujagynda towlanjyrap owsun atýardy... Sazanda asmandan gelýän mün bir öwüşginli ýüpek heňleri barmaklaryna sarap-sarap, ýene-de çöşläp uýaljyraýan dutaryň - näzeniniň üstüni örtmekçi bolýan ýalydy. Atyp barýan daň bilen ýüpek parça –saz çeşme-çeşme, barga –barga akyp gidip barýardy...

Garry sazandanyň ýüregine asmandan inen bu sazy töweregindäki bu ygşynlaram, şagirtlerem ýat bekläp bilmedi. Barynyň erk –ygtyýary, akyl-huşy sazyň täsin akymyna garalyp, arşy- aglanyň ýagty alyslyklaryna ýaýylyp –ýaýrap gitdi.

Huşy başyndan uçup, aňkarylyp galanlaryň arasynda „Hon-ha, şol oğlan şo bolmaly“ diýdirip ýören Şükür bagşy –da bar eken. Bu owaz tä ömrüniň ahyryna çenli Şüküriň küýünden gitmändir. Ýöne barybir ýaňky saz onuňam ezber aňynyň torundan şöhle ýaly syzylyp geçip gidirdir. Tutdyrmandyr... Ol özüniň uzak ömrüniň dowamynda şu sazy gözläp kân-kân ajaýyp sazлары, mukamlary döredipdir, emma şol saparky eşiden sazyny welin, hiç tapyp bilmändir... Ýok! Tapypdyr! Ýöne gaty giç ... Giç boldy... Onuň bu sazy çalyşy halypanyňkydanam has geň bolupdyr.

X X X
X X

Işan mergen kakasynyň bolşyna kân bir geňirgenenok. ”Ýaşy ýüze ýeten adamdan hiç kimem hiç zady aýyp görýän dälidir” –diýip, ol öz-özüni köşeşdirýär, hemem bu pikiriň hakykatdygyna pugta ynanýar. Dogry dälmi name?! Şükür bagşy kâte çakylyk -habar ýok ýerinden özbaşyna bezenip –beslenip: “Men daň bilen

ýola düşmekçidirin. Garybam bolsa, göwni bardyr. Dostumy ýüňsagal etmäýin”- diýip, toýa şaýlanyp otыр. Sähel salymdanam: “Aý, sag-aman sowduk, göwni bitdi, neressäniň” – diýip, egin-eşiklerini çykaryp, arkaýyn oturandyr.

- Aý, sag-aman gelen bolsaň bolýa. Eje, hany, kakama bir çay demle bakaly-diýip, ýagdaýa belet ogly ýylgyryp oňar. Serwi eje welin, hakykatdanam “ýadap gelen” bagşy ýoldaşyna çay demläp getirer-de ýanynda otуryp onuň gürrüňlerini diňlä. Birdenem: - Heý, beýle-de zat bomy? Seret muňa?- diýip, garry bagşy ýeňi –ýany halparyp duransoň synyny silkip gaharlanjak bolýar. Onuň saçy duw ak ýanyoldaşy Serwi eje:”Bagşy, seniň derek boýuň dal bolupdyr” –diýip bilenok. Görgüli nätsin, kuýaş ýaly ýagty ýylgyryp oňaýýar. Onuň ýylgyryşlaryndan bagşynyň ýüregine mähirli owaz gelýärdi. Ol özüniň iň eý gören sazyny bu zenana bagyşlamak isleýärdi. Emma näçeme aýlar-ýyllar geçdi, näçeme sazlar-mukamlar döredi, ýöne ol hiç haçan “Serwi jan, şu saz seniňkidir” diýmedi.

... Garry sazandanyň täzedan dutara küý bermesi ogly Işan mergenem aýaly Serwi ýeňňänem geňirgendirmän durmady. Sebäbi ol gijelerine –de ýaşlyk döwründäki ýaly dutaryny gujaklap, gözünü şol bir nokada dikip, uzak wagtlaп sarsman oturmany çykardy. Munuň ýaly “doňup galýan” çagalary onuň ýele ýanyndan geçmegem, zat soramagam çetindi. Özi açylyp bir zat diýäýmese oňa gep goşmagam bolanok. Köplenjem käte iki-üç güne çekýän bu dymşlykdan soň ol täze bir üýtgeşik sazy sowgat edýärdi... Gojanyň indikisi nämekä? Onuň barmaklary perde basmaga ýaranok ahbetin... Soňky döwürde saz çalanda-da onuň haýsy sazy çalyandygynam aňşyryp bolanok. Ýöne göwni üçin diňlän bolaýmasaň... Ýöne onuň özi welin öz “çalýan” sazlaryna düşünýärdi. Olaryň ikisiniňem demi-de, dünýäsi-de birdi. Ýöne sazandanyň indiki “dymmasy” geňdi. Ýene bir sazyň yşgyna düşüp ýörmükäýa...?! Täze saz düzse, nädip çaljakka? Ine, şu gorkunç sowala jogap ýokdy.

X X X
X X

... Bäş-on günlükde Şüküriň bir zat ýadyna düşdi. Birmahal, jahyl wagty ýat obalaryň birinde toýda şeýle waka bolupdy. Nädip bu zatlar gaýtadan pikiriňde janlanýarka? Nämüçin ala-böle şol pursat, şol waka täzedan hakydaňa gelip öz dowamyny nädip “ýaşap” bilýärkä?... Şüküriň saz çalyşyna haýran galan ýüregi ýuka bir kişi şol sapar gözünüň ýaşyny saklap bilmän aglady. Şükür şonda bir maý tapyp ondan name sebäpden aglandygyny sorady. “Niçeme ärler ötdi, pirlar ötdi... Bu bu gara ýere senem dözmeli bolarlar. Seniň ýaly üýtgeşik adamam ýere dözerler. Meniň şoňa, pany dünýäniň adalatsyzlygyna horlugym geldi halypa”- diýip, ýaňky adam gönüsinden gelipdi... Şükür ýene şol pursaty ýatlap ýylgyrdy: “Gara ýere dözerler, men ony bilýän. Dözmeli bolar. Meni alany bilen dünýäniň gowuz ýerem dolasy ýok. Ýöne menden, Ajala zat galasy ýok. Men oňa özümde zat goýmaryn, hiç zat goýmaryn!”

Şüküriň bu jogabyna ol haýran galypdy. Onuň şeýtjegine ol ynanyпdy hemem ýüregi bilen begenipdi:” Şeýtgin, halypa. Şeýtgin...”

...Dutaryny gujaklap, gözünü tükeniksiz alyslyklara gönükdirip outran Şükür bu bir eýýämki wakanyň dowamyny ýaşaýardy. “Menden gara ýere zat galmaz. Suw gysymylan ýaly bolar galar...”

Ol tapan täsin bir täze owazyny serinde jemlejek bolýardy.. Onuň muny özi bilen äkitmäge haky ýokdy. Ol muny goýup gitmelidi. Şonuň üçinem üç gün bäri “doňup oturşydy”. Täze owaz kümüşsow reňkleri bilen ony bulutlara garyp alyp gidýärdi...

Gijäniň ýarynda ol dutaryny çalmaga başlady. Serwi ýeňňe käte-käte, ýöne bir zarňyldap gidýän owaza diň salyp otyr. Şonda-da dutaryň kämahal bir zarňyldamasyndan onuň hyýalyndaky boşluklar birleşip saz emele gelip duran ýaly... Çalynmaýan sazy duýmak, eşitmek hemme kişä başardýan zatmydyr, eýsem. Serwi eje welin eşitdi. Dünýäni unudyp diňledi. Onuň gojasy saz çalýardy...

Ertesi ... Howwa, ertesi kime gülki, kime gep, kime syr, kime halat, kime eşret bolup görnen waka boldy.

- Meni şatudyň kölegesine äkit. Goňşy –golama-da aýdyň, gelsinler. Men seniň üçin gözläp ýören sazymy tapdym. Serwi jan. Ak gulkakly Serwi janym-a. tapdym... Tapdym...

- Men bilýän...

Şatudyň kölegesini suwlap süpüripdirler. Ullakan, täzeje gülli keçe-de atypdyrlar. Bu ýere adamlar üýsse, hökman bir üýtgeşik bir tomaşanyň boljakdygyny aňýan Hüppi tentegem eýýämhaçan gelip ýetipdir. Hiç kime bermeýän öz ornunda tümmegi tirsekläp, guma bulaşyp gyn düşüp ýatyr.

... Hon-ha tirkeşipjik gelyärler. Egnini basyp duran täze donly, bili guşakly, inçemik aksakaly Serwi eje ýeňinden idekläp gelyär. Onuň dutary-da şägirdi Hudaýberdiniň elinde.

Onçakly köp adam üýşmese-de, garaz, şatudyň saýasynyň märekese ýetdi.

- ...Aý-how, dutaryny göterip bilmeýän adamyňam bir çalan sazy bomy?!

- Çalsa-çalmasa, otyr –how, lal bolda...

- Toý-märekä öwrenişen adam-da, göwni küýseýändir, oturaýyň- how.

- Öten agşam bir düýş görükdir. Serwi enäni taryplap „Ak gulkaklym“ diýen täze bir sazy çalyp berjekmişin.

- Aý, ýo-ga...

... Serwi eje dutary gabyndan çykaryp sazandanyň gujagynda goýdy. Dutaryň kirişleriniň salparandygyny görende Hudaýberdi yerinden gobsundy. Ýöne eýýäm giçdi. Şükür bagşy ýaşlyk hyjuwyna dolanan ýaly dutary düzen ýaly etdi-de birden barmaklaryny oýnadyp, sag elini dutaryň gapagyň üstünde kelemenletdi. Sazandany ozaldan diňläp ýörenleriň gulagyna bir hili üýtgeşik bir owaz gelen ýaly boldy gitdi.

Orazmämmet pälwan hyrçyny dişledi-de:

- Wah, öýüň ýykylsyn pelek diýip –diýip, uludan bir dem aldy. Goja sazandanyň hormaty uly bolansoň adamlar bir pursat aňk bolup çalynmaýan sazy diňlediler...

Işan mergen gyssanyp, aljyrajak boldy:

- Kaka

Oña çenli Orazmyrat aga onuň sözüni böl-di.

- Zat diýme!

Töweregindäkiler eşidilmeýän mukamynyň tolkunlaryny ýüreginiň üstünden geçirip oturanlary birhili jadysy bilen meýmiredýän sazandanyň hereketi barha kemelýärdi. Serwi ejäniň oña garap duran gözlerinden ýaş syrygýardy...

Adamlar ýuwaş-ýuwaşdan turmak bilen boldular. Iň soňundan Orazmämmet aga bu geň sazyny soňladym eden garry sazandanyň ýanyna bardy-da onuň egnine elini goýdy. Egilibem gulagyna gygyrdy:

- Köp sag bol, agam! Köp sag bol! Elleriňe güller bitsin...

Orazmämmet aga başyny ýaýkap, käte yzyna garap, ýuwaş-ýuwaş daşlaşyp gitdi. Ýüz ýaşly sazanda hamala ýüz ýyl bari şu ýerde oturan ýalydy. Onuň ýanynda özüne taý bolup duran Serwi eje hemem syrly mukamy aňynda gözläp ýören Hudaýberdi galdy...

Ýüzin düşüp ýatan Hüppi tentek barmagyny uzadyp „Ýene çalsana!“ diýen manyda yşarat edýärdi. Ýöhe oña üns berýänem ýokdy.

X X X
X X

Güzeran karkaşasynda ýadap-sökülip gelen adamlar, siz ýatyň. Bu gije göwnüňize ýene hoş umyt, mähirli bir ýumşaklyk geler. Şirin owaz göm-gök tümlük bolup ustuňize ýapylar. Beýik sazandanyň söýgi serenadasynyň arşy-agladan şam gijäniň ümsümligine garylyp üstüňize ýaýylyp gidýänligini siz belki-de bilýänem däl-siňiz...

Ýatyň...